

Viatge a l'Alguer

Impressions d'una curta visita a la ciutat catalana de l'illa de Sardenya

Joan Ballart Clos

El sentiment dels algueresos

En la curta visita que recentment un grup de canetencs realitzarem a l'illa de Sardenya, vam tenir el goig d'entrar en contacte amb la gent del país i com no podia ser d'altra manera, vam centrar el nostre interès en la ciutat i la gent de l'Alguer, que continuen mantenint la seva catalanitat, malgrat els segles que han passat des que Sardenya va passar a altres dominis.

Els algueresos són gent molt franca i oberta i quan tenen ocasió de parlar amb un català que arriba procedent del Principat el reben amb tot l'afecte, com un amic retrobat després de molts anys d'absència. Com em comentava un alguerès de soca-rel, parlant de la seva ciutat i la seva gent, ells se senten primerament algueresos, com és natural, i després se senten catalans, sense renunciar de cap manera a la seva identitat sarda i italiana.

l'illa de Sardenya

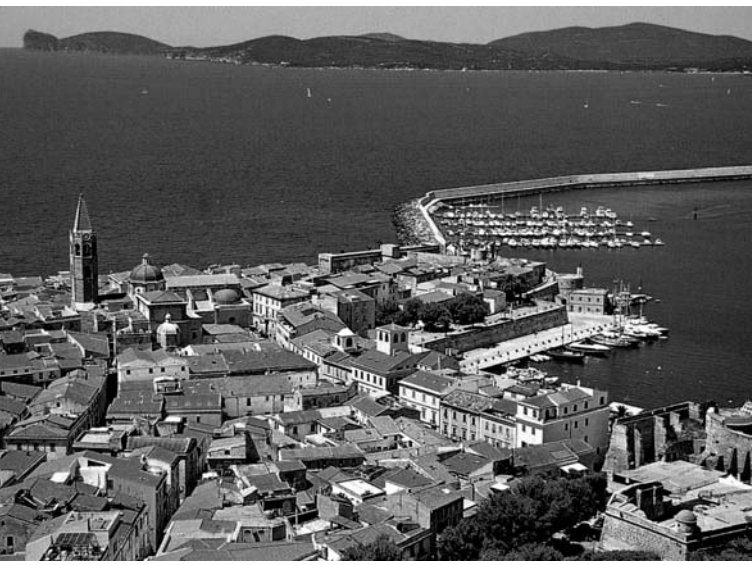
Amb els seus 24.000 km quadrats, és la segona illa més gran del Mediterrani, només superada lleugerament per Sicília i compta amb una població relativament petita que no arriba als dos milions d'habitants. Si la comparem amb altres països mediterranis com per exemple Catalunya, veurem la gran diferència que hi ha entre el territori català de dimensions lleugerament més extenses

que Sardenya, però amb una població que quadruplica llargament a la sarda.

Viatjant per l'illa, en general el terreny es veu àrid, abrupte, trencat, cosa que justifica l'escassetat de població, però que ha permès mantenir la riquesa paisatgística natural, tant de la costa com de l'interior sense les aberracions ni destruccions que tant sovint trobem al nostre país.

La costa, és en general rocallosa; en els viatges que vam tenir ocasió de fer, anàvem admirant les cales que es troben quan la carretera passa a prop de la costa, enmig de paisatges idíl·lics, penya-segats impressionants i aigües cristal·lines que van del verd maragda al blau intens; enmig de tanta natura, les platges no solen abundar però quan les trobes, presenten una sorra molt fina, que quan la toques et deixa ben arrebossat. Definitivament podem dir, que en alguns aspectes, encara que només sigui en la granulometria de la sorra, les nostres platges maresmenques superen a les sardes. No és menys interessant l'interior de l'illa, que compta amb grans extensions de territori en el qual es veu poca població, enmig d'un paisatge primitiu i trencat, cosa que sembla com si hagués influït en el caràcter de la seva gent. Vam tenir ocasió de visitar la població d'Orgosolo, que com deia l'escriptor italià Pasquale Cugia, té tot l'aspecte d'un niu d'àguiles dalt les muntanyes i certament constitueix tot un símbol de la Sardenya interior. A finals del segle XIX s'havia difós a tota Europa el nom d'Orgosolo pels nombrosos casos de bandolerisme mesclat amb pobresa i reivindicacions socials, ambient que va saber captar el director Vittorio de Sica en el seu llarg-metratge «Banditti a Orgosolo», obra mestra del neo-realisme italià i que va contribuir a difondre la fama del poble. Avui dia ja no en queden de *banditti* i el poble d'Orgosolo busca la fama per altres camins, com els murals pintats a les seves façanes, el cant típic dels pastors que ha estat reconegut per la Unesco com a Patrimoni de la Humanitat, els establiments de turisme rural, etc.

En el paisatge agrari s'hi veuen camps de conreu de cereals actualment segats, un xic d'horta als pocs llocs de regadiu disponible i força vinya i oliveres, encara que les dificultats orogràfiques fan que bona part del terreny no es pugui conrear d'una forma rendible. El que sí que dona bons rendiments és la ramaderia, sobretot les ovelles, de les quals es veuen bastants ramats. Diuen que a Sardenya hi ha més ovelles que a tota la resta d'Itàlia junta i amb la seva llet han muntat una potent indústria d'elaboració de formatges de molt bona qualitat; d'això en dono fe per haver-los tastat i si hi torno en alguna ocasió, puc dir que procuraré

Centre històric de l'Alguer i el port esportiu i pesquer

Muralla i baluards defensius del centre històric de l'Alguer

emportar-me'n un bon proveïment.

Sardenya és una illa d'una gran bellesa natural, que han sabut conservar sense caure en fàcils i falsos desenvolupaments, cosa que els permet disposar d'un entorn paisatgístic adequat com a marc d'una indústria turística molt ben muntada d'alta qualitat.

La llengua

Històricament, la llengua pròpia dels habitants de Sardenya era el sard, amb l'excepció de l'Alguer que és el català. El sard és un idioma molt antic derivat del llatí com ho són el català, el castellà, l'italià, el francès, etc. però a diferència d'aquests és més primitiu. El sard avui dia sembla que està bastant en decadència a nivell de carrer. Per curiositat vam tafanejar llibreries i quioscs d'algunes localitats per les quals vam passar, tractant de localitzar premsa o llibres escrits en sard i el resultat va ser negatiu; d'altra banda, tampoc vam tenir ocasió de escoltar-lo al carrer, com no fos el que cantaven el petit conjunt dels pastors que ens van obsequiar a Orgosolo. Bé, no en feu massa cas d'aquestes impressions personals, que no passen de ser opinions recollides en una curta visita. La qüestió és que la pressió exercida per la unificació italiana a partir del 1870 va fer que s'anés imposant el toscà, és a dir, l'italià central que es va convertir en la llengua oficial. El sard es va trobar sense el recolzament del Risorgimento, sense escoles ni mestres que l'ensenyessin, amb una escassa literatura, amb manca de normes ortogràfiques, etc., de manera que es va anar esllanguint.

El que es conserva ben viu a l'Alguer és el català, malgrat els molts segles transcorreguts des que els comtes-reis catalans van deixar de ser reis de Sardenya. Es veu que aquells catalans que van poblar l'Alguer en ple segle XIV, van posar unes sòlides bases sobre les quals es va assentar la nova ciutat.

La supervivència i fidelitat dels algueresos al català, constitueix tot un fet digne d'admiració i d'exemple per a nosaltres els catalans del Principat i espero i desitjo que aquesta petita crònica serveixi per a prendre'n consciència i tractem d'ajudar-los dins les nostres possibilitats.

Sort n'hi ha d'alguna organització voluntària i desinteressada com l'Obra Cultural de l'Alguer formada per algueresos conscienciats, que fan una gran tasca com l'escola d'alguerès Pasqual Scanu, la Biblioteca Catalana a disposició del públic i actes culturals diversos.

De fet, cal reconèixer que és un luxe poder passejar per aquesta preciosa ciutat

i trobar que pots parlar amb la gent amb la nostra mateixa llengua, tenint present que algunes paraules han evolucionat diversament a l'Alguer o al Principat. Molt de compte si trobant-nos a l'Alguer utilitzem la paraula "maco", "maca", perquè els causaríem l'efecte contrari del que pretendríem, ja que "maco" es refereix a una persona que ha perdut l'enteniment. Evitem problemes i fem servir una paraula més escaient com bonic, bonica. Quant al català de l'Alguer o alguerès, no podem menys que dedicar un record a la insigne personalitat de l'escriptor, diplomàtic i polític reusenc Eduard Toda, que va ser qui el 1888 va donar a conèixer i divulgar l'existència d'aquesta llengua, que havia quedat arraconada i al marge de la comunitat científica internacional.

L'Alguer. El cap de la Caça a l'entrada del port del Comte

Un xic d'història sarda i catalana

Com passa amb tots els pobles d'aquestes ribes mediterrànies, els sards tenen una llarga i turmentada història d'invasions d'altres pobles que han anat deixant la seva empremta, barrejant la seva sang amb la dels que es poden considerar originaris del país i configurant unes noves identitats al llarg dels temps.

Dels pobladors prehistòrics poca cosa se'n sap ja que no va quedar res escrit, però van deixar uns testimonis impressionants. Es tracta dels nurags, construccions ciclòpies de torres que segurament servien de defensa i d'habitaclle per aquells pobles primitius. En tota l'illa de Sardenya ens informen que en tenen identificats uns 7000, cosa que no vol dir que es conservin tots ells dempeus, ja que compten amb la respectable antiguitat d'uns 3 a 4000 anys.

Viatjant per les carreteres de l'illa, veiem sovint moltes d'aquestes construccions, unes en estat ruïnós i altres en relatiu bon estat, sempre amb la seva forma de torres tronco-còniques, sòlides parets exteriors formades per grans blocs de pedra superposats i tancats a dalt per una bòveda. Vam tenir ocasió de visitar el nurag de Santu Antine, situat a la part central-nord de l'illa, que és un dels més grans i ben conservats. Està format per una gran torre central de 18 metres d'alçada, envoltada per una gran muralla exterior reforçada amb tres torres que formen part de la mateixa muralla, tot construït amb grans blocs de pedra i formant, tot el conjunt, un bastió defensiu inexpugnable.

Després de la civilització dels constructors de nurags, van arribar a Sardenya els fenicis, seguits al cap de poc pels seus parents els cartaginesos, els quals a la vegada van entrar en guerra contra els romans en el marc de les Guerres Púniques. El resultat va ser la destrucció de Cartago i el predomini dels romans a tot el Mare Nostrum, però sense que Roma mai no pogués arribar a dominar la part central muntanyenca de Sardenya. Amb la decadència de l'imperi romà, van arribar els vàndals, després els de Bizanci i tot seguit els sarrains. Amb aquest batibull d'invasions, els sards continuaven fent la seva vida tradicional, aliens a tot domini estranger i emparats en el terreny fragós i trencat de l'interior de l'illa. Cap al segle XI comença l'expansió de les ciutats-estat

italianes, com les repúbliques de Gènova i Pisa, que rivalitzaven entre elles per assolir el domini de Sardenya.

Aquesta situació es perllongà fins al segle XIV, en què en un intent de pacificar l'illa, la Santa Seu va adjudicar el regne de Sardenya a la potència hegemònica del moment en el Mediterrani, la Confederació catalano-aragonesa, que llavors es trobava en plena edat d'or de l'expansió comercial marítima; d'aquesta manera, en Jaume II el Just unia als seus títols de comte de Barcelona i rei d'Aragó el de rei de Sardenya.

La hegemonia catalana es va mantenir del 1300 aproximadament fins al 1410, en què es produí la mort de l'últim comte-rei català, Martí I l'Humà. Un any abans, el 1409 havia ocorregut la desgraciada mort del seu fill, Martí el Jove, quan ja havia estat proclamat rei de Sicília i hereu de la Corona catalano-aragonesa, mort a conseqüència d'unes febres infeccioses que va contraure poc després de lluitar contra sards i genovesos a la batalla de Sanluri, batalla, en què havia resultat vencedor, però amb el resultat de l'extinció de la nissaga dels comtes-reis catalans. En Martí el Jove, en qui tantes esperances dipositaven els catalans, reposa el descans etern a la catedral de Càller (Cagliari), no gens lluny de Sanluri, lloc de la batalla.

Després va venir el desgraciat Compromís de Casp, amb el resultat prou conegut de l'entronització a casa nostra de la dinastia castellana dels Trastámara, i començà la decadència de Catalunya. Els dominis dels comtes-reis, com eren els regnes de Sardenya, Sicília, Nàpols, etc., que donaven tanta vida al comerç mediterrani amb Barcelona, València, Mallorca, etc., van anar passant a mans castellanes i es van anar esllanguint. Altres preocupacions tenien els reis espanyols en intentar salvar els galeons que venien d'Amèrica carregats d'or i plata, que perdre el temps en fomentar el comerç mediterrani; mentre, els tresors que venien d'Amèrica se'ls escapaven de les mans per dedicar-los a pagar les despeses de les guerres i els Tercios a Flandes, Països Baixos i Itàlia.

La ciutat de l'Alguer

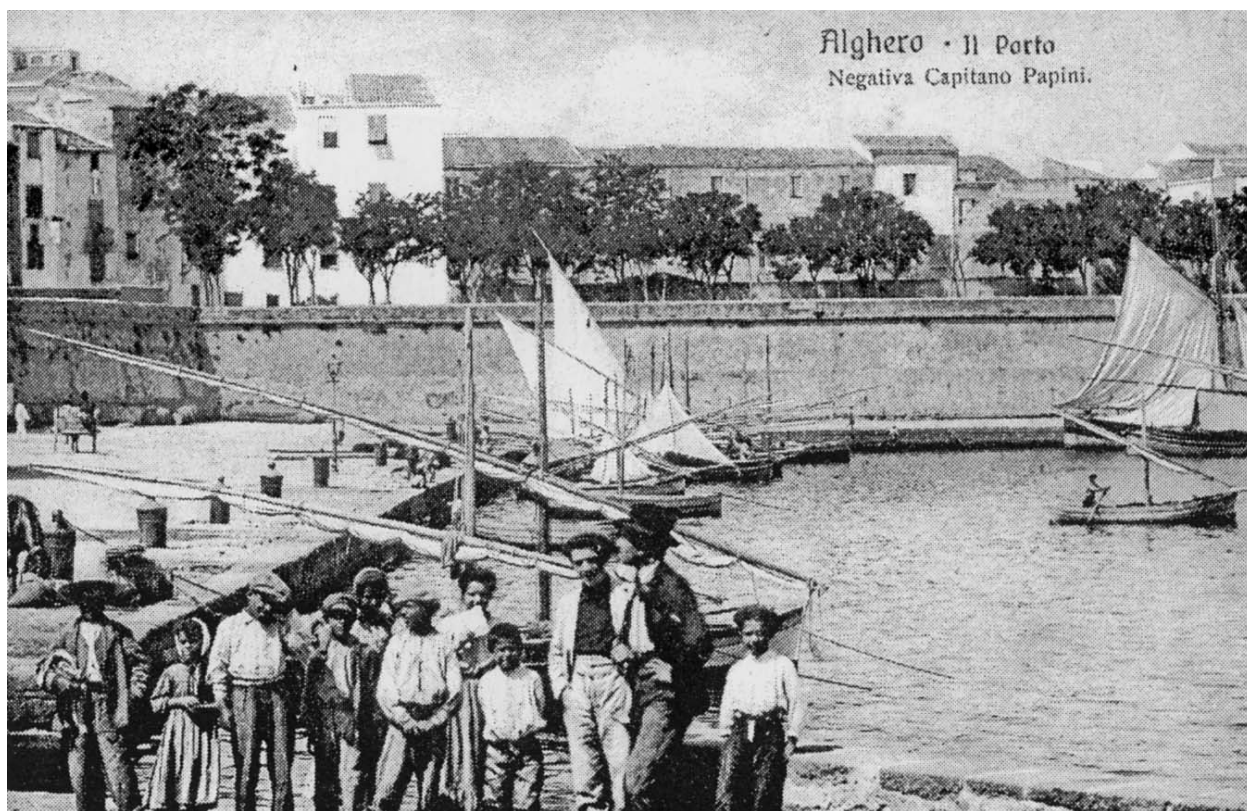
La ciutat de l'Alguer va néixer de la necessitat de colonitzar amb població fidel a Catalunya aquest enclavament estratègic de la costa sarda, tenint en compte l'escàs poblament de l'illa que deixava amplis espais costaners deshabitats; així va ser que el 1372, en temps de Pere III el Cerimoniós, es va poblar aquest punt estratègic amb catalans. No

Escut de Catalunya a la muralla de l'Alguer

Muralla i baluards del port de l'Alguer

El port de l'Alguer cent anys enrere

queda clar quina era la gent que abans hi vivia perquè en uns llocs diu que era un poblat de pescadors sarraïns i en altres diu que era un poblet sard que havien fundat els genovesos. En tot cas, el mèrit que van tenir aquells primers catalans i les generacions que els van succeir, va ser mantenir la seva identitat al llarg de més de sis-cents anys, enmig de la població de l'illa majoritàriament sarda.

El municipi de l'Alguer ens crida l'atenció per la gran extensió del seu territori, 224 km quadrats, en què es podrien encabir fins a 36 municipis de l'extensió del de Canet. Davant d'això, no ens ha d'estranyar la gran llargària que presenta la seva costa, de 90 km contra els escassos 3 km que tenim a Canet. Com ja hem dit, es tracta d'una costa abrupta, molt retallada, amb uns penya-segats d'una gran bellesa i amb poca població fora del nucli.

A la costa s'hi troben moltes entrades de mar que proporcionen un bon recer als que naveguen per aquestes aigües. Tal és el cas de la gran rada del Port del Comte (Porto Conte), nom que procedeix de l'edat mitjana quan era el port que utilitzaven els comtes de Barcelona en recalcar en aquestes aigües amb la seva flota de galeres. Aquesta rada amb la seva llargada de més de 3 km i una amplada de 2, constitueix un port natural excel·lent i es troba seguint per la costa a uns 13 km del nucli de l'Alguer en direcció nord-oest; l'entrada de la rada està protegida a un costat per la Punta del Lliri (Punta del Giglio) i a l'altre per l'impressionant penya-segat del Cap de la Caça (Capo Caccia), on es troben les grutes de Neptú. Tota l'extensa zona del Port del Comte està declarada Parc Natural.

Anem ara al centre històric de l'Alguer que està edificat sobre un turonet a poca alçada sobre el nivell del mar, presentant una superfície més o menys rectangular i envoltat de mar per tres dels seus quatre costats; conserva la muralla dels tres costats que donen a mar, mentre

la del quart costat es va derruir al segle XIX per donar pas a l'eixample de la ciutat, unint el centre històric amb la part moderna i tenint l'encert de respectar totes les grans torres que reforçaven les muralles; és un centre històric molt ben conservat, en què destaquen la catedral i diversos edificis d'estil gòtic tardà català, amb els seus carrers estrets i irregulars, pels quals dona gust passejar i anar descobrint l'encant d'una ciutat catalana i mediterrània de molts segles enrere, talment com si et trobessis en ple Barri Gòtic barceloní.

L'Alguer és una ciutat relativament petita, d'uns 44000 habitants, molt neta i ben endreçada, amb un comerç actiu i amb botigues ben muntades de cara a un turisme de bon poder adquisitiu. Ens va resultar agradable veure la retolació dels carrers en català i italià, els rètols amb l'escut de l'Alguer amb les quatre barres, la parla catalana dels algheresos amb unes formes segurament més genuïnes que les nostres, etc. Vam descobrir carrers com els de la Barceloneta, Mallorca, Catalunya, València, Tarragona, Montserrat, Vilafranca del Penedès, Girona, Salvador Espriu, Eduard Toda, etc. etc., que ens feien sentir com a casa. Particular atenció com a canetencs ens va merèixer trobar en el centre històric, l'església i el carrer de la Misericòrdia, que volíem visitar per veure si podia tenir alguna relació amb el nostre Santuari de la Misericòrdia, però ja no vam tenir temps d'anar-hi. El mateix ens va passar quan vam trobar el carrer de Spano a quatre passes del port i del centre històric i no vam poder esbrinar alguna possible relació d'aquest personatge amb Canet, ja que com és sabut, els Spano havien estat a l'edat mitjana els senyors aloers de la Casa Forta de Canet.

Amb el record d'haver estat ben acollits en aquests llocs que per a nosaltres tenen un encant especial, vam acomiadar-nos amb el desig de poder-hi tornar algun dia sense les presses que imposa un viatge organitzat.

JOAN BALLART CLOS